

Többszempon­tú döntéstámogatás

Az üzleti döntések a legtöbb esetben valamilyen csoportos döntési technika során, szakértői megkérdezéssel, komplex rangsorolással és számos kritérium, szempont figyelembevétel történnek.

Mit jelent a döntés szó?

- **Egyéni döntés** alatt pl. munkahely-változtatást vagy étterem választást.
- **Csoportos döntés** alatt pl. vállalati stratégia kialakítását, kutatási tervek értékelését vagy hulladék lerakására alkalmas helyszín kiválasztását értjük.
- A döntési feladatok egyik jellegzetessége, hogy az **értékelési szempontok** általában lényegesen **különböző karakterűek**.
- Gyakran megtörténik, hogy a **szempontok között egymásnak ellentmondók**, vagy részben ellentmondók is vannak, pl. a legjobb helyen levő, leghangulatósabb étterem a legdrágább.
- Nehézséget jelent a **szubjektív szempontok** kezelése és az, hogy a döntési problémák megoldásakor az egész döntési folyamatot kell támogatni.

Fagylalt bolt helyének meghatározása

- **Cél:** Egy fagylaltüzletlánc új üzletének a helyét kell meghatározni egy közepes méretű városban. A vállalatvezetés az üzleti szempontból legjobb helyet akarja kiválasztani.
- **Szemponatok:**
 - az üzlet láthatósága,
 - a környéken levő konkurens fagylaltboltok száma,
 - az arra járók (mint lehetséges vásárlók) számában kifejezett forgalom mértéke és
 - a helybérleti díj nagysága.
- A döntési modell építéskor figyelni kell arra, hogy a döntéshozó(ka)t nem szabad túlságosan sok szempont egyidejű figyelembevételével terhelni.

Döntési probléma

- A vizsgált döntési szituációban egy vagy több döntéshozó értékkel véges sok szempont alapján, véges számú alternatívát.
- Jelölje a továbbiakban az alternatívákat A_1, \dots, A_n a szempontokat pedig C_1, \dots, C_m .
- Nézzük meg, hogyan lehet a döntési problémákat strukturálni!

Döntési probléma

Alternatívák:

- A1: egy sétálóutca sok tizenévesseel és nyugdíjassal, akik közismerten fagyalt kedvelők, de a bérleti díj itt nagyon magas;
- A2: egy belvárosi főút, ami sokkal kevésbé drága, de a járókelők zömét a hivatalnokok teszik ki, akik a hétvégeken és esténként nincsenek ott;
- A3: egy forgalmasabb külvárosi központ, ahol a konkurencia kemény.

Döntési szempontok

- C1: a környéken levő konkurens fagyaltboltok száma;
- C2: az arra járók (mint lehetséges vásárlók) számában kifejezett forgalom mértéke;
- C3: a helybérleti díj nagysága;
- C4: az üzlet láthatósága.

Ebben a döntési feladatban a **cél a legjobb alternatíva meghatározása.**

Tegyük fel, hogy csak **egy döntéshozó értékel.**

A C1, C2 és C3 szempontok **objektívek**, mivel a C1 és C3 szempontokhoz tartozó értékek megadhatók, a C2 értéke pedig a járókelők számlálásával megbecsülhető. A C4 szempont **szubjektív**, mivel az értéke a döntéshozó szubjektív értékelésétől függ, és minőséget mér.

Döntési táblázat felírása

	A_1	A_2	A_3
C_1	a_{11}	a_{12}	a_{13}
C_2	a_{21}	a_{22}	a_{23}
C_3	a_{31}	a_{32}	a_{33}
C_4			

- A 4. sorba a döntéshozó pl. az alábbi értékek közül választhat:
 - nagyon jól látható,
 - közepesen jól látható,
 - rosszul látható.
- Kérdés, hogyan lehet összegezni az objektív és szubjektív értékeléseket, figyelembe véve, hogy a szubjektív ítéletek nehezen számszerűsíthetők.

A döntési táblázat értékei gyakran különböző skálákhoz tartoznak

A leggyakoribb **értékskálák** a következők:

- **Névleges érték** pl. az autó súlya, a ház ára stb.;
- **Rangsorbeli érték** pl. a legjobb futó, a legolcsóbb ház stb.;
- **Intervallum értékek** (nincs nulla pontja) pl. az iskolai osztályzatok: 1, 2, 3, 4, 5;
- **Hányados skálán** (arányossági skála) (van nulla pontja) **megadott értékek** pl. egy szerelő láncnál autóbusz/nap.

A többszemponútú döntési feladatok a célokban is különbözhetnek

A megoldandó probléma lehet:

- legjobb alternatíva kiválasztása;
- a néhány legjobb alternatíva kiválasztása;
- az alternatívák rangsorának meghatározása;
- az alternatívákhoz rendelhető névleges értékek meghatározása (pl. erőforrások szétosztása);
- olyan alternatívahalmaz kiválasztása, amely optimális a cél szempontjából (pl. pályázatok kiválasztása korlátozott támogatási összeg mellett).

Döntési feladat: színes televízió választása

Értékelési szempontok:

- C1: színhűség;
- C2: internet elérés;
- C3: ár;
- C4: megbízhatósági mutatók;
- C5: alkatrészpótlási lehetőség;
- C6: esztétikai szempontok.

Döntési táblázat létrehozása

	A1	A2	A3	A4	A5
Színhűség	Gyenge	Jó	Közepes	Közepes	Kiváló
Internet	Nem érhető el	Nem érhető el	Elérhető	Elérhető	Elérhető
Ár	67 000 Ft	82 000 Ft	91 500 Ft	150 000 Ft	340 000 Ft
Megbízhatóság	Közepes	Közepes	Gyenge	Megbízható	Megbízható
Alkatrész-pótlás	Biztosított	Biztosított	Nem biztosított	Biztosított	Nem biztosított
Esztétika	Jó	Közepes	Közepes	Jó	Jó

Polano módszer

- A döntési táblázatban szereplő minden szempontnál határozzuk meg, hogy mely értékeléseket tartjuk jónak, közepesnek, illetve rossznak.
- Készítsünk egy újabb döntési táblázatot, amelynek a címsora és a címszlopa az alternatívákat és a szempontokat tartalmazza.
- Segéd táblázat:

	A1	A2	A3	A4	A5
Színhűség		Grid	Vertical Lines	Vertical Lines	Grid
Internet			Grid	Grid	Grid
Ár	Grid	Vertical Lines	Vertical Lines	Vertical Lines	
Megbízhatóság	Vertical Lines	Vertical Lines		Grid	Grid
Alkatrészpótlás	Grid	Grid		Grid	
Esztétika	Grid	Vertical Lines	Vertical Lines	Grid	Grid

- A táblázat alapján az A4 alternatíva tűnik optimálisnak.

Előnyök:

1. az eljárás egyszerű, áttekinthető, könnyen kezelhető, ezért nem szükséges számítástechnikai háttér;
2. akármilyen skálázású adatok mellett könnyen alkalmazható;
3. a szempontok egymás közötti kapcsolatait nem kell figyelembe venni;

Hátrányok:

1. nem mutatja meg a szempontonkénti értékelések összevetésének a módját, ezért a végső döntéshez nem ad túl nagy segítséget;
2. az eljárás közvetlenül nem alkalmas a legjobb alternatíva kiválasztására;
3. nem alkalmas az alternatívák sorrendjének a felállítására;

Szubjektív értékelések számszerűsítése

- Láttuk a fagyaltbolt helyének meghatározásánál és a színes televízió választásakor is, hogy a döntési táblázatok tartalmaznak szubjektív értékeléseket, és ha a döntési feladatokat meg akarjuk oldani, akkor ezeket az értékeléseket számszerűsíteni kell.
- Vezessük be a következő skálát:
 - 1: nagyon gyenge; nem érhető el; nem biztosított;
 - 3: gyenge;
 - 5: közepes; átlagos; elérhető;
 - 7: jó;
 - 9: kiváló; megbízható; biztosított.

A döntési táblázat átalakítása

	A1	A2	A3	A4	A5
Színhűség	3	7	5	5	9
Internet	1	1	5	5	5
Ár	67 000 Ft	82 000 Ft	91 500 Ft	150 000 Ft	340 000 Ft
Megbízha- tóság	5	5	3	9	9
Alkatrész- pótlás	9	9	1	9	1
Esztétika	7	5	5	7	7

1: nagyon gyenge; nem érhető el; nem biztosított;
3: gyenge;
5: közepes; átlagos; elérhető;
7: jó;
9: kiváló; megbízható; biztosított.

- Minden értékelést számokkal fejezünk ki, amik nem tekinthetők homogénnek, ezért a döntési táblázatban szereplő értékeket transzformáljuk 0 és 1 közé.
- Az egyik lehetséges transzformáció a táblázat soraiban szereplő értékek felhasználásával történő normálás, ami azt jelenti, hogy áttérünk egy arányossági skálára:
 - a maximum érték 1, és ezt az értéket az adott szempont szerinti legjobb alternatíva kapja,
 - a többi pedig arányosan kisebb lesz, de 0-nál nem kisebb.

Képlettel felírva

$$b_{ij} = \begin{cases} \frac{a_{ij}}{\max_j a_{ij}}, & \text{ha az } i\text{-edik szempont szerint a nagyobb érték a jobb;} \\ \frac{\min_j a_{ij}}{a_{ij}}, & \text{ha az } i\text{-edik szempont szerint a kisebb érték a jobb, és } \min_j a_{ij} \neq 0; \\ \frac{1}{a_{ij} + 1}, & \text{ha az } i\text{-edik szempont szerint a kisebb érték a jobb, és } \min_j a_{ij} = 0; \end{cases}$$

$i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n$

	A1	A2	A3	A4	A5	
Színhűség	3/9	7/9	5/9	5/9	1	→
Internet	1/9	1/9	5/9	5/9	5/9	→
Ár	1/9	1/9	1	1	5/9	←
Megbízha- tóság	5/9	5/9	3/9	1	1	→
Alkatrész- pótlás	1	1	1/9	1	1/9	→
Esztétika	7/9	5/9	5/9	7/9	7/9	→

(a → jel mutatja, hogy az adott szempont szerint a nagyobb érték a jobb; és a ← jel, hogy az adott szempont szerint a kisebb érték a jobb)

Szűrési módszer alkalmazása

- Úgy válogatunk az alternatívák között, hogy a kiválasztottnak valamilyen feltételeknek kell eleget tenniük.
- **Előny:** akármilyen skálán értelmezett adatokat tud kezelni.
- Szükséges feltételek:
 - C_1 **színhúség:** legalább közepes legyen;
 - C_2 **internet:** elérhető legyen;
 - C_3 **ár:** legfeljebb 150.000 Ft legyen;
 - C_4 **megbízhatóság:** legalább közepesen megbízható legyen;
 - C_5 **alkatrészpótlás:** biztosított legyen;
 - C_6 **esztétika:** legalább jó legyen.
- Alternatívák vizsgálata:
 - A1 alternatíva:** a C_1 és C_2 szükséges feltételeket nem teljesíti;
 - A2 alternatíva:** a C_2 és C_6 szükséges feltételeket nem teljesíti;
 - A3 alternatíva:** a C_4 , C_5 és C_6 szükséges feltételeket nem teljesíti;
 - A4 alternatíva:** minden feltételt teljesíti;
 - A5 alternatíva:** a C_3 és C_5 szükséges feltételeket nem teljesíti.
- Így a „jó” alternatívák csoportjába csak az A4 tartozik, a másikba pedig az A1, A2 A3 és az A5.

	A1	A2	A3	A4	A5
Színhúség	Gyenge	Jó	Közepes	Közepes	Kiváló
Internet	Nem érhető el	Nem érhető el	Elérhető	Elérhető	Elérhető
Ár	67 000 Ft	82 000 Ft	91 500 Ft	150 000 Ft	340 000 Ft
Megbízhatóság	Közepes	Közepes	Gyenge	Megbízható	Megbízható
Alkatrészpótlás	Biztosított	Biztosított	Nem biztosított	Biztosított	Nem biztosított
Estztétika	Jó	Közepes	Közepes	Jó	Jó

Egy másik szűrési módszer alkalmazása

- Minden értékelési szemponthoz megadunk egy feltételt, majd összeszámoljuk, hogy az egyes alternatívák hány szempont esetén felelnek meg a feltételeknek. Így az alternatívákat legfeljebb $(m + 1)$ osztályba soroljuk, ahol m az értékelési szempontok száma.
- Szükséges feltételek:
 - C_1 színhúség: legalább jó legyen;
 - C_2 internet: elérhető legyen;
 - C_3 ár: legfeljebb 150.000 Ft legyen;
 - C_4 megbízhatóság: legalább közepesen megbízható legyen;
 - C_5 alkatrészpótlás: biztosított legyen;
 - C_6 esztétika: legalább jó legyen.

	A1	A2	A3	A4	A5
C1	0	1	0	0	1
C2	0	0	1	1	1
C3	1	1	1	1	0
C4	1	1	0	1	1
C5	1	1	0	1	0
C6	1	0	0	1	1
JM	4	4	2	5	4

	A1	A2	A3	A4	A5
Színhúség	Gyenge	Jó	Közepes	Közepes	Kiváló
Internet	Nem érhető el	Nem érhető el	Elérhető	Elérhető	Elérhető
Ár	67 000 Ft	82 000 Ft	91 500 Ft	150 000 Ft	340 000 Ft
Megbízhatóság	Közepes	Közepes	Gyenge	Megbízható	Megbízható
Alkatrészpótlás	Biztosított	Biztosított	Nem biztosított	Biztosított	Nem biztosított
Esztétika	Jó	Közepes	Közepes	Jó	Jó

Előnyök:

1. az eljárás egyszerű, áttekinthető, könnyen kezelhető, ezért nem feltétlenül szükséges számítástechnikai háttér;
2. akármilyen skálázású adatok mellett könnyen alkalmazható;
3. nagyszámú alternatíva is gyorsan kiértékelhető;

Hátrányok:

1. a szempontokat nem kezeli együtt, ezért nem veszi figyelembe, hogy az egyes szempontok szerinti hátrányokat más szempontok szerinti előnyök kiegyenlíthetik;
2. a rendelkezésre álló információk nagyobb részét nem használja fel, mert minden értékelési szempontnál csak az adott feltétel teljesülését vizsgálja, a teljesítés minőségét és mértékét nem;

További finomítási lehetőségek

- **A szempontok súlyozása:** az értékelési szempontok fontosság szerinti sorba rendezése vagy fontosság szerinti súlyozása.

A súlyozás egyik előnye, hogy használata esetén nem csak a legjobb alternatíva határozható meg, hanem az alternatívák rangsora is.

- **Lexikografikus rendezés:**
 - meghatározzuk az összes értékelési szempontot,
 - majd fontosság szerint sorba rendezzük azokat,
 - és a legfontosabbnak tartott szempont szerint sorba rendezzük az alternatívákat is.
 - Ha a legfontosabbnak tartott szempont szerint két vagy több alternatíva ugyanazt az értékelést kapta, akkor a fontossági sorrendben következő értékelési szempont szerinti értékelést kell figyelembe venni.
 - stb.

A döntési modellezés lépései többszemponú döntési feladatok megoldása esetén

1. A döntési feladat felépítése:

- a) cél megfogalmazása;
- b) az alternatívák kiválasztása;
- c) a szempontok meghatározása.

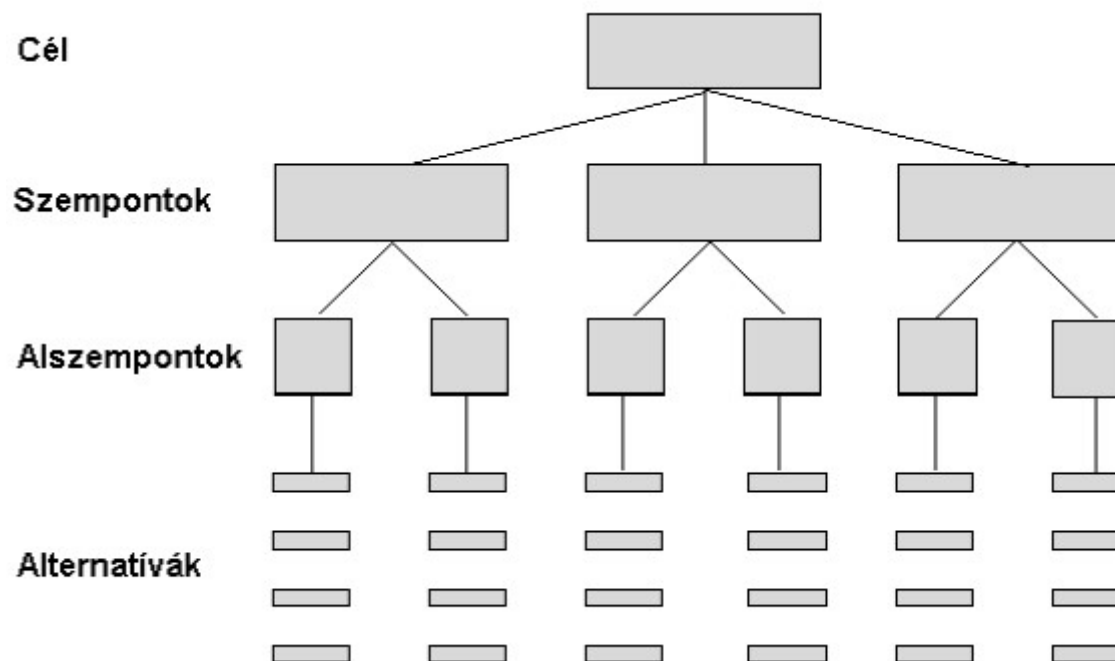
2. A döntési feladat megoldása:

- a) minden alternatíva kiértékelése minden szempont szerint;
- b) a szempontok súlyainak meghatározása;
- c) az értékelések és a súlyozás összegzése.

A többszemponú döntési eljárások kiválasztására egyértelmű szabály nem adható meg (ez is egy többszemponú döntési probléma), csak a konkrét döntési probléma ismeretében lehet a legmegfelelőbb eljárást meghatározni.

Analytic Hierarchy Process (AHP)

- Az AHP többszemponútú döntési problémák megoldására alkalmas eljárás.
- A döntési probléma az áttekinthetőség érdekében egy **többszintű fastruktúra**ként van ábrázolva.
- A legfelső szintjén a cél, az alatta levő szinteken a szempontok, az alszempontok stb., a legalsó szinten pedig az alternatívák helyezkednek el.

Expert Choice (EC) döntéstámogató szoftver

- Az EC modellekben a grafikus ábrázolásban az alternatívák nincsenek megkülönböztetve a szempontoktól. Az egyedüli különbség az, hogy az alternatívák helyezkednek el a szempontfa legalsó szintjén.
- Az EC által kezelt fák legfeljebb 5 szint mélységűek, és egy szempontnak legfeljebb 9 alszempontja lehet, így - mivel az utolsó szinten az alternatívák vannak – elvileg $7380 = (9 + 9^2 + 9^3 + 9^4)$ szempont kezelhető; ezekből 6561 levélszempont.

AHP döntési modell

- A cél mindig az adott **alternatívák rangsorának a meghatározása**.
- Mivel az értékelési szempontok fastruktúrába vannak rendezve, ezért a **szempontok közötti összefüggéseket** is figyelembe lehet venni.
- Az alternatívák szempontok szerinti értékelése alapulhat:
 - **Névleges érték**
 - **Rangsorbeli érték**
 - **Intervallum értékek**
 - **Hányados skálán**
- A döntési feladat megoldásának lépései az AHP modellekben:
 1. a szempontok súlyainak a meghatározása;
 2. az alternatívák kiértékelése a megadott szempontok szerint;
 3. a súlyozás és az értékelések összegzése.

1. Páros összehasonlítás

- Az AHP döntési problémák megoldásának az egyik alapeszköze a **páros (páronkénti) összehasonlítás**.
- Amelyet a szempontok súlyozására és az alternatívák egyes szempontok szerinti értékelésére egyaránt alkalmaznak.
- A páros összehasonlítás mátrixban a $w_i, i = 1, \dots, n$ tetszőleges, pozitív valós számok.

	A_1	A_2	·	·	·	A_n
A_1	w_1/w_1	w_1/w_2	·	·	·	w_1/w_n
A_2	w_2/w_1	w_2/w_2	·	·	·	w_2/w_n
·	·	·	·	·	·	·
·	·	·	·	·	·	·
·	·	·	·	·	·	·
A_n	w_n/w_1	w_n/w_2	·	·	·	w_n/w_n

Egy példa

- A páros összehasonlítás mátrixból az egyes **alternatívák fontosságát** úgy kapjuk, hogy **meghatározzuk a legnagyobb sajátértékhez tartozó sajátvektort**.
- Ha mért értékek vannak, akkor a páros összehasonlítás mátrix és a legnagyobb sajátértékhez tartozó sajátvektor természetesen adódik.
- Ennek illusztrálására tegyük fel, hogy 5 ezüst tömbünk van, amiből

az első, A1 súlya $w_1 = 5$ kg,
a második, A2 súlya $w_2 = 1$ kg,
a harmadik, A3 súlya $w_3 = 10$ kg,
a negyedik, A4 súlya $w_4 = 2$ kg,
az ötödik, A5 súlya $w_5 = 15$ kg.

Az **összsúly 33 kg**, ami az egyes darabok között a következőképpen oszlik el:

A1: $5/33 = 0,15$;
A2: $1/33 = 0,03$;
A3: $10/33 = 0,30$;
A4: $2/33 = 0,06$;
A5: $15/33 = 0,46$;

Ezüst tömbök páros összehasonlítás mátrixa:

	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅
A ₁	1	5	1/2	5/2	1/3
A ₂	1/5	1	1/10	1/2	1/15
A ₃	2	10	1	5	2/3
A ₄	2/5	2	1/5	1	2/15
A ₅	3	15	3/2	15/2	1

A legnagyobb sajátértékhez tartozó sajátvektor komponensei (0,15; 0,03; 0,30; 0,06; 0,46), amik pontosan a súlyarányokat adják.

Sajátvektor módszer

- A döntéshozatal során a döntéshozó a döntési feladat szempont súlyainak meghatározására és az alternatívák minden egyes levélszempont szerinti kiértékelésére megadja a páros összehasonlítás mátrixokat.
- A **páros összehasonlítás intervallum-skálája** az AHP módszertanban:
 1. egyformán fontos / előnyös;
 3. mérsékelten fontosabb / előnyösebb;
 5. sokkal fontosabb / előnyösebb;
 7. nagyon sokkal fontosabb / előnyösebb;
 9. rendkívüli mértékben fontosabb / előnyösebb.

Sajátvektor módszer

A páros összehasonlítás mátrixokból a szempontok fontosságát, illetve az **alternatívák** egyes **levélszempontokra vonatkoztatott pontértékét** úgy kapjuk, hogy **meghatározzuk** a páros összehasonlítás mátrixok **legnagyobb sajátértékeihez tartozó sajátvektorokat**, azokat **1-re normáljuk**, és az így kapott sajátvektorok komponensei adják a prioritásokat, a w_i értékeket.

$$Aw = \lambda_{\max} w,$$

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1, \quad w \in R_+^n,$$

Sajátvektor módszer

- A módszer hasznossága azon alapul, hogy a gyakorlatban éppen a w_i értékek ismeretlenek, és a w_i/w_j hányadosokról rendelkezünk információval a páros összehasonlítások elvégzése után.
- A döntéshozó ugyanis azt mérlegeli, hogy bármely két szempont vagy alternatíva esetén **az egyik hányszor fontosabb vagy kevésbé fontos, mint a másik**, pl. A_i sokkal előnyösebb A_j -nél, tehát a skála szerint $w_i/w_j = 5$

Disztributív AHP modell – szempontok súlyainak meghatározása

- A döntési feladatok megoldásának első lépése a szempontok súlyainak meghatározása.
- Az AHP modellekben a szempontok súlyait vagy **közvetlenül adjuk meg**, vagy a **sajátvektor módszerrel határozzuk meg**.
- Ez utóbbi esetben felépítjük az azonos szinteken lévő szempontok egymáshoz viszonyított fontosságát tartalmazó páros összehasonlítás mátrixokat.
- Ezek legnagyobb sajátértékeihez tartozó sajátvektorai szolgáltatják az azonos szinteken levő szempontok súlyait, amelyek összege minden szinten 1.

Disztributív AHP modell – Az alternatívák értékelése az egyes szempontok szerint

- Az alternatívákat csak a levélszempontok szerint kell értékelni, a többi szempontnál a levélszempontokra adott pontszámokból és a súlyokból számítható ki a pontérték.
- Az alternatívákat minden levélszemponton a sajátvektor módszerrel értékeljük (az adott szempont szerint az egyik alternatíva „hányszor olyan jó”, mint a másik).
- Az alternatívák pontszámainak összege ebben az esetben is egyenlő 1-gyel a levélszempontokon, így a pontszámok csak azt jelzik, hogy az adott szempont szerint melyik alternatívát mennyire tartjuk fontosnak.

Disztributív AHP modell – Az értékelések és a súlyozás összegzése döntési tábla esetén

- Tekintsünk n alternatívát és m szempontot.
- Jelölje **A_1, A_2, \dots, A_n** az alternatívákat és **C_1, C_2, \dots, C_m** a szempontokat.
- Tételezzük fel, hogy az alternatívák értékelése az egyes szempontok szerint ismert, és a szempontok fontosságuk szerint súlyozva vannak.
- Jelölje $a_{ij} > 0; i = 1, \dots, m; j = 1, \dots, n$ a j -edik alternatíva i -edik szempont szerinti értékét,
- $w_i > 0; i = 1, \dots, m$ az i -edik szempont súlyát,
- $x_j; j = 1, \dots, n$ pedig a keresett végső rangsort adó értékeket.

Az adatokat táblázatos formában

		x_1	\cdot	\cdot	\cdot	x_n
		A_1	\cdot	\cdot	\cdot	A_n
w_1	C_1	a_{11}	\cdot	\cdot	\cdot	a_{1n}
\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot
\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot
\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot	\cdot
w_m	C_m	a_{m1}	\cdot	\cdot	\cdot	a_{mn}

- **A döntési probléma az alternatívák sorbarendezése,** azaz olyan $\mathbf{x} \in R^n$ vektor meghatározása a szempontok szerinti értékelések és a hozzájuk tartozó súlyok figyelembevételével, ami „jól illeszkedik” a táblázat soraihoz.

Disztributív módban végezve a kiértékelést azt kapjuk, hogy

$$x_j^D = \sum_{i=1}^m \frac{w_i}{w} \frac{a_{ij}}{\sum_{k=1}^n a_{ik}} = \sum_{i=1}^m \left(\frac{w_i}{w} \frac{1}{\sum_{k=1}^n a_{ik}} \right) a_{ij}, \quad j = 1, \dots, n$$

ahol $w = \sum_{i=1}^m w_i$.

A képletből látható, hogy ez additív modell, amelyben a

(szempont súlya \times alternatíva pontszáma) / (az adott szempont szerinti értékelések összege)

alakú kifejezéseket összegezzük.

- Új fagyaltbolt optimális helyének kiválasztása
- EC eredmény „Distributive” módban

Synthesis of Leaf Nodes with respect to GOAL
Distributive Mode
OVERALL INCONSISTENCY INDEX = 0.07

LEVEL 1	LEVEL 2	LEVEL 3	LEVEL 4	LEVEL 5
helypénz=.509				
	külvctr=.226			
	külvst=.160			
	belvfút=.123			
láthatsg=.243				
	külvst=.168			
	külvctr=.053			
	belvfút=.022			
vevőikap=.155				
	külvst=.087			
	belvfút=.050			
	külvctr=.019			
konkurnc=.094				
	külvctr=.051			
	belvfút=.028			
	külvst=.015			

külvst	.429	
külvctr	.348	
belvfút	.223	

Abbreviation	Definition
GOAL	
belvfút	a belváros főútja
helypénz	a területért fizetendő bérleti díj négyzetlábanként
konkurnc	a környéken lévő konkurens fagyiboltok száma
külvctr	külvárosi bevásárlócentrum
külvst	egy sétálóutca a távoli külvárosban, sok tinivel és nyugdíjassal
láthatsg	a telephely láthatósága - an intangible criterium
vevőikap	megfelelő forgalom az arra járók számában megadva

Ideális AHP modell

Az ideális kiértékelési módot alkalmazva, döntési táblák esetén hasonlóan járunk el, mint a disztributív AHP modell esetén, csak a

(szempont súlya \times alternatíva pontszáma) / (az adott szempont szerinti maximális pontszámú alternatíva pontszáma)

alakú kifejezéseket összegezzük, amiből következik, hogy minden szempont esetén az ott maximális értéket kapott alternatíva vagy alternatívák megkapják a szempont teljes súlyát.

Ennek képlete:

$$x_j^I = \sum_{i=1}^m \frac{w_i}{w} \frac{a_{ij}}{\max_k a_{ik}} = \sum_{i=1}^m \left(\frac{w_i}{w} \frac{1}{\max_k a_{ik}} \right) a_{ij}, \quad j = 1, \dots, n.$$

- Új fagyaltbolt optimális helyének kiválasztása
- EC eredmény „Ideal” módban

Synthesis of Leaf Nodes with respect to GOAL

Ideal Mode

OVERALL INCONSISTENCY INDEX = 0.07

LEVEL 1	LEVEL 2	LEVEL 3	LEVEL 4	LEVEL 5
helypénz=.509				
	külvcntr=.509			
	külvsét =.359			
	belvfóút=.278			
láthatsg=.243				
	külvsét =.243			
	külvcntr=.076			
	belvfóút=.032			
vevőikap=.155				
	külvsét =.155			
	belvfóút=.089			
	külvcntr=.034			
konkurnc=.094				
	külvcntr=.094			
	belvfóút=.051			
	külvsét =.028			

külvsét	.403	
külvcntr	.366	
belvfóút	.231	

Abbreviation	Definition
GOAL	
belvfóút	a belváros főútja
helypénz	a területért fizetendő bérleti díj négyzetlábanként
konkurnc	a környéken lévő konkurens fagyiboltok száma
külvcntr	külvárosi bevásárlócentrum
külvsét	egy sétálóutca a távoli külvárosban, sok tinivel és nyugdíjossal
láthatsg	a telephely láthatósága - an intangible criterium
vevőikap	megfelelő forgalom az arra járók számában megadva

Rangsorfordulás

A disztributív és az ideális AHP modellekben megváltozhat a korábban bevitt alternatívák rangsora, ha **egy vagy több új alternatívával bővül a döntési feladat**, vagy ha egy vagy több alternatívát hagyunk el a döntési feladatból.

Értékeljük ki a döntési táblát az ideális modell alapján.

		A ₁	A ₂
$\frac{1}{2}$	C ₁	1	2
$\frac{1}{2}$	C ₂	3	2

Eredményként azt kapjuk, hogy

$$x_1 = \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = \frac{3}{4} = \frac{9}{12},$$

$$x_2 = \frac{1}{2} + \frac{1}{2} \times \frac{2}{3} = \frac{5}{6} = \frac{10}{12},$$

Ebből az adódik, hogy A₂ jobb választás, mint A₁.

Rangsorfordulás

Értékeljük ki a döntési táblát egy újabb alternatívával kiegészítve.

		A ₁	A ₂	A ₃
$\frac{1}{2}$	C ₁	1	2	4
$\frac{1}{2}$	C ₂	3	2	1

Eredményként azt kapjuk, hogy

$$x_1 = \frac{1}{2} \times \frac{1}{4} + \frac{1}{2} = \frac{1}{8} + \frac{4}{8} = \frac{5}{8} = \frac{15}{24},$$

$$x_2 = \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} + \frac{1}{2} \times \frac{2}{3} = \frac{1}{4} + \frac{2}{6} = \frac{14}{24},$$

Ebből az adódik, hogy A₁ jobb választás, mint A₂.

Erőforrások szétosztása feladat

- Döntési problémák esetén gyakran van szükség többszemponú döntési feladatok és optimalizálási feladatok kombinálására.
- Tegyük fel, hogy a döntési probléma a legjobb kutatásfejlesztési pályázatok kiválasztása adott pénzügyi korlát esetén.
- A feladatot két részre bontjuk:
 1. Először megoldjuk a többszemponú feladatot, azaz a pályázatok rangsorolását, amiből (pl. az AHP disztributív modell segítségével) megkapjuk az egyes pályázatok súly- vagy prioritásértékeit.
 2. Ezután a következő egészértékű optimalizálási feladatot oldjuk meg:

$$\max \sum_{i=1}^n x_i z_i$$

$$\sum_{i=1}^n c_i z_i \leq K,$$

$$\mathbf{c}, \mathbf{z}, \mathbf{x} \in R^n, \quad z_i \in \{0, 1\}, \quad i = 1, 2, \dots, n,$$

ahol az $x_i, i = 1, \dots, n$, prioritásértékeket a döntési feladat megoldásából A_1, \dots, A_n , alternatívákra vonatkozó $c_i, i = 1, \dots, n$, az egyes kutatásfejlesztési munkák tervezett költsége, a rendelkezésre álló pénz $z_i = 1$, és ha i - akkor az i -edik projekt kiválasztás $z_i = 0$, erült, ha pedig i - akkor nem. Látható, K így a rendelkezésre álló összeget próbáljuk a leghatékonyabban felhasználni a kutatásfejlesztési projektek között.